

NOUA REVISTĂ ROMÂNĂ

ABONAMENTUL:
In România un an . . . . . 10 lei
„ „ „ „ „ „ 6 „
In toate țările uniunii postale un an 12 „
„ „ „ „ „ „ 7 „

REDACȚIA ȘI ADMINISTRAȚIA
Bulevardul Ferdinand, 55. — București

POLITICA, LITERATURA, ȘTIINȚA ȘI ARTĂ

APARE ÎN FIECARE DUMINICĂ

DIRECTOR:

C. RĂDULESCU-MOTRU
PROFESOR LA UNIVERSITATEA DIN BUCUREȘTI

UN NUMĂR:

25 Bani

Se găsește cu numărul la principalele
librării și la depozitari de ziare
din țară

Prețul anunțurilor pe ultima pagină
1/8 pagină: 10 lei.

No. 6.

DUMINICĂ 16 NOEMBRE 1908

Vol. 5.

SUMARUL:

NOUTĂȚI:

Opinia publică italiană și România: Ricciotti Garibaldi.—Scipio Sighele.—Prima conferință a d-lui A. D. Xenopol la Collège de France.—O comunicare a d-lui Hurmuzescu la Academia din Paris.—† Milan G. Milicevici.

POLITICĂ:

C. I. BĂICOIANU. *Convenția comercială cu Austro-Ungaria.*

ȘTIINȚE SOCIALE:

C. RĂDULESCU-MOTRU. *Revendicările democrației române.*

DR. TIII. R. GJORGJEVICI. *Importanța Bosniei și Herțegovinei pentru Serbia.*

ARTĂ:

A. DAVILA. *Despre teatru.*

LITERATURĂ:

A. P. CEHOV. *O noapte grozavă.*

PEDAGOGIA:

N. MOISESCU. *Metodica științelor naturale.*

NOTE ȘI DISCUȚIUNI:

ȘIEFAN POPP. *Dicționar ortografic al limbii române. (P. V. H.)*

NOUTĂȚI

Ricciotti Garibaldi

Ricciotti Garibaldi fiu al marelui patriot italian Giuseppe Garibaldi s'a născut în anul 1847 la Montevideo. Ricciotti a fost toată viața sa un spirit războinic și un luptător pentru libertate ca și părintele său.

Fapta cea mai însemnată din viața sa este înfrângerea Germanilor în asaltul dela Dijon în războiul franco-german din 1870—71, război în care Ricciotti Garibaldi a luptat pentru Francezi, având rangul de general de brigadă. În asaltul dela Dijon, Ricciotti Garibaldi a smuls Germanilor un steag—singurul steag cucerit de Francezi în războiul dela 1870.

Roma 18 Noembrie 1908

Stimate Domnule Profesor,

Vă mulțumesc pentru vestea bună ce-mi dați, adică că faptele de apăsare politică îndeplinite în Austro-Ungaria în paguba Românilor, au deschis în sfârșit ochii publicului român la pericolele tendinței sale austro-file.

Noi Italienii am deplâns această tendință ce am crezut —poate în chip greșit— că ar exista printre Români.

În ea noi vedeam un pericol serios pentru independența României, dacă s'ar fi realizat programul dublei alianțe Austro-Ruse în peninsulă. Și mai regretam că din cauza aceleiași tendinți, poporul român, — foarte scump nouă Italienilor pentru multe motive — lipsea dela postul său, de luptător pentru programul de libertate și independență alături de celelalte popoare balcanice oprimate, program care a fost în totdeauna acela al lui Mazzini, al tatălui meu și al tuturor partidelor populare italiene.

De aceea eu cred, răspunzând întrebării Dv., că au perfectă dreptate acei Români cari luptă pentru o alianță între România și Italia bazată pe simpatiile profunde și reciproce —ce există cu siguranță— dar care nu se pot manifesta cât timp între cele două popoare se interpune o influență apăsătoare, retrogradă și omoritoare de libertate ca aceea austriacă.

Prezența Italiei în tripla alianță nu trebuie să preo- cupe pe amicii noștri Români.

Fiind reînodate acum între Franța și Italia legăturile de frățească prietenie, ce nu ar fi trebuit să se rupă niciodată, prezența Italiei în tripla alianță a devenit incompatibilă. Și dacă această alianță n'a fost încă ruptă, aceasta se datorește pur și simplu faptului că încă nu s'a prezintat ocazia specifică, care să silească Italia să ia în considerație serioasă prezența ei într'un acord ale cărei baze fundamentale au fost alterate de aliatele ei —în paguba ei—vrând să dea o aparență de legalitate uzurpațiunilor austriace, făcute pe o mare întindere a țărmurilor adriatice, fapt care amenință meru poziția Italiei în această mare.

Dar că Italia va trebui treptat și fatal să-și recâștigate propria ei libertate de acțiune, se poate deduce și din expunerea asupra viitoarei politice italiene făcute de curând de onorabilul Tittoni, expunere în care se

spuneă că Italia nu va îngădui nici-o modificare a Statului-quo în peninsula balcanică decât dacă se va ține seamă de libera dezvoltare a naționalităților de acolo.

Pe lângă aceasta, onorabilul Tittoni a fost destul de dibaci ca,—profitând de spaima iscată la Berlin de o posibilă, chiar îndepărtată ieșire a Italiei din tripla alianță și fiind sprijinit, e drept și de Franța și Anglia—să impună, fără prea multe insistențe, ca Italia să fie admisă în chestiunile balcanice ca putere egală în însemnătate, celor trei imperii: Austria, Germania și Rusia. Astfel Italia, fiind o putere dezinteresată, va servi ca tampon între naționalitățile balcanice și poftele de absorbire și omoritoare de libertăți ale celor trei imperii.

Și este sigur că în viitoarea conferință, dacă aceasta va avea loc, onorabilul Tittoni va vorbi în numele Italiei în acest sens.

Elementele populare italiene ar vedeă foarte bucurosi o activitate a micilor naționalități balcanice în spre o ligă federativă, care să le emancipeze pentru totdeauna de nevoia de a se sprijini azi pe o putere, mâine pe alta.

Iată, stimate domnule, gândul meu privitor la întrebarea ce mi-ați pus prin stimata Dv. scrisoare, și nutresc speranța că acest răspuns al meu să poată servi, cum spuneți Dv., ca un imbold—pe cât de infinitesimal—în spre o mai bună orientare a politicii române, în sensul ca acest scump popor să se libereze de legăturile ce nu puteau decât să-i amenințe independența și care l-au izolat de simpatiile Europei și în special ale Italiei și să-l îndrepteze spre tendințele de emancipare ale naționalităților balcanice.

Cu salutările cele mai distinse

Al Dv.

RICCIOTTI GARIBALDI

* * *

Scipio Sighele.

Sociolog și publicist italian, doctor în drept, avocat, profesor la Universitatea din Pisa și la Universitatea nouă din Bruxelles s'a născut la Brescia în anul 1868. Sighele este autorul a numeroase lucrări de sociologie și drept penal, dintre cari cităm: *La folla delinquente*, (tradusă în limbele germană, franceză, spaniolă, rusă și poloneză); *La delinquenza settaria*; *La donna nuova*; *Mentre il secolo muore*; *L'intelligenza della folla* etc.

Sighele este astăzi unul din publiciștii italieni cei mai căutați și scrierile lui cu stilul lor puternic și originalitatea ideilor, cuceresc și entuziasmează publicul.

Florența 18 Noembrie 1908.

Stimate Domnule,

Vă mulțumesc pentru întrebarea ce mi-ați adresat, fiindcă astfel mi s'a dat ocazia ca să repet și în țara D-v ceea ce spun și scriu acum în Italia.

Când se vorbește de Italia, trebuie să se deosebescă sentimentul sincer al poporului de actele guvernului său.

Sentimentul tuturor Italienilor este o profundă și foarte vie simpatie pentru poporul român, nu numai din cauza comunității de origină, de tradițiune și de interes între Italia și România, dar și, fiindcă ne leagă resentimentul legitim contra monarhiei Austro-Ungarice, care

apasă politicește pe supușii săi atât italieni cât și români.

Actele guvernului nostru în schimb, sunt din nefericire caracterizate prin atâta servilism față de Austria în cât voi puteți, în chip logic, presupune că nu veți găsi în sferele noastre oficiale acel sprijin ce ați merită și pe care poporul italian ar fi fericit să vi-l dea.

De oarece însă ultimile evenimente balcanice și în special anexarea Bosniei și Herțegovinei de către Austria, au mișcat adânc opinia publică din Italia; de oarece toate ziarele italiene—care nu sunt lașe și vândute—au protestat contra călcării violente a tratatului din Berlin și contra ministrului nostru de externe, onorabilul Tittoni, care—*singurul diplomat* în toată lumea—a aprobat acea călcare și acea violență; pentru aceste motive eu cred și sper că această unanimitate de simțire a poporului italian se va repercută și în viitoarea discuțiune din Camera deputaților și va face să se schimbe omul care conduce astăzi politica noastră externă și să se dea astfel acestei politici un caracter de mai multă sinceritate și mai multă demnitate.

Când astfel, actele și cuvintele celor ce reprezintă oficial Italia vor fi la unison cu sentimentele și cu gândirile națiunii italiene, atunci voi veți găsi în noi pe lângă simpatia sinceră însă platonice, de acum, și un sprijin efectiv, așa cum frații îl datoresc fraților.

Primiți, distinse domn, stima mea cordială.

Al Dv.

SCIPIO SIGHELE.

* * *

Prima conferință a d-lui A. D. Xenopol la Collège de France

În prima sa conferință, ținută anul acesta la Collège de France, d. A. D. Xenopol s'a ocupat de *rasa latină*. Expunerea sa sugestivă a interesat foarte mult numerosul auditor. Situațiunea latinilor occidentali este pusă în primejdie prin expansiunea din ce în ce mai considerabilă a altor două rase mari continentale, rasa slavă și rasa germană. Aceste două rase se reazimă pe două centre enorme: imperiul german și Rusia, precum și pe alte state mai mici imprăștiute, cari mai la urmă au să se contopească cu cele două mai puternice, împrejurul cărora ele gravită de pe acum.

Latinii, deși mai superiori prin un'tatea religioasă și prin pozițiunea lor geografică, nu pot însă să constituie un organism politic comun, pentru motivul că trunchiul lor se desparte în trei crăci mari, dar dintre care nici una nu este așa de puternică pentru a absorbi pe celelalte. Sub raportul politic, rasa latină este dar inferioară rasei germane și slave; și singura ei scăpare ar fi în alianța ofensivă și defensivă a tuturor latinilor occidentali la un loc.

Cât despre *Români*, aceștia sunt separați de restul latinilor și prin urmare nu pot face cu dânșii o alianță în scopul de a-și apăra existența. Ei împărtășesc însă situația lor nesigură cu un popor de o altă rasă ca ei, cu Maghiarii, cari sunt de toate părțile amenințați de a fi înghițiți de valurile oceanului slavo-german; ocean care înconjoară de toate părțile insula maghiară, ca și insula română. Salvarea acestor popoare ar stă în alianța lor, dacă la această alianță nu s'ar opune dușmănia seculară, pe care istoria a produs-o între Maghiari și Români.

Aceasta este în substanță teza d-lui Xenopol, pe care acesta a ilustrat-o cu o mulțime de considerațiuni interesante, cum d. ex. în ceea ce privește existența raselor, în general, etc. și a rasei latine în special.

D-nul Xenopol a mai fermecat auditoriul citind în grai românesc o strofă din poezia marelui poet național Vasile Alexandri, poezia care a câștigat în 1878 marele premiu al asociațiunii felibrilor din Montpellier. Dânsul a demonstrat, prin această lectură, similitudinea extraordinară care există între limba română și latină, de o parte; între toate idiomele neolatine, de altă parte: limba franceză, italiană, spaniolă și portugeză. Pentru a face traducerea acestei poezii d. Xenopol s'a servit de termeni împrumutați din toate aceste idiome din urmă. (*Journal des Debats*, 5 Nov. 1908).

* * *

O comunicare a d-lui Hurmuzescu la Academia din Paris.

În *Figaro* din 3 Noembrie curent se vorbește în chip elogios de o comunicare pe care profesorul de fizică dela Universitatea din Iași a făcut-o Academiei de Științe din Paris în ultima ei ședință, prin d-l Lippmann profesor la Sorbona. Ziarul parisian se exprimă în chipul următor: «D-l Lipmann prezintă Academia o notă a D-lui Hurmuzescu, profesor de fizică la Universitatea din Iași. Savantul fizician, fost elev al Sorbonei noastre, căreia el îi face cinste este, precum se știe, autorul unor lucrări remarcabile asupra razelor X. De randul acestuia el trimite Academiei descrierea unui nou electrometru compus de mare precizie».

* * *

† Milan G. Milicevici.

Literatura și instrucțiunea publică sârbească au încercat o grea lovitură. La 4 ale luni curente s'a săvârșit din viață la Belgrad în vârstă de 78 ani, *Milan G. Milicevici*, cel mai harnic și cel mai popular scriitor sârbesc, fost președinte al Academiei sârbești și membru a multor societăți științifice, literare și culturale din Serbia și din străinătate. Familia lui venită din Herțegovina, s'a așezat în satul *Ripani* lângă Belgrad, unde în 1831 s'a născut Milan Milicevici. Ca școale a terminat numai gimnaziul și seminarul, dar printr'o muncă fără preget,—într'o vreme când literaturii sârbești îi trebuiau muncitori în toate direcțiunile — Milicevici a făcut mult pe ogorul istoriei, geografiei, etnografiei, pedagogiei și beletristicii, peste tot cu multă îngrijire și cu mult succes. A scris mai bine de o sută de volume și foarte multe articole și memorii, între cari cităm monumentalele lucrări: *Knejevina Serbia* (Principatul Serbiei), *Kraljevina Serbia* (Regatul Serbiei) și *Pomenik Znamentih serba novih vremena*. (Pomenicul (biografiile) Sârșilor mai însemnați din vremurile mai noi), — cari i-au adus o vecinică cinste și recunoștință din partea poporului sârbesc. Fără aceste și fără alte însemnate lucrări ale lui Milicevici, literatura sârbească ar fi fost simțitor săracă. A fost un mare și harnic Sârb și un om corect în puterea cuvântului. Fie-i țărâna ușoară!

T. R. G.

BIBLIOGRAFII

J. VISOIU CORNATEANO. Du maximum et du minimum, comme principe de la loi agraire du 25 Décembre 1907 et de l'opportunité d'une Caisse rurale en Roumanie. Paris. H. Jouve Editeur. 1908.

ALPHONSE DAUDET, Aventurile lui Tartarin de Tarascon, traducere de Lia Hârsu (Biblioteca pentru toți L. Alcalay).

VICO MANTEGAZZA. La Turchia liberale e le questioni balcaniche. Milano 1908.

DR BIRMAN-BERA. Oăteva cuvinte asupra nystagmusului vestibular. Extras din revista «Științelor medicale». București 1908.

P O L I T I C A

CONVENȚIA COMERCIALĂ CU AUSTRO-UNGARIA

Timp de 40 de ani n'a încetat să ne preocupe pe toți găsirea mijloacelor pentru activarea creșterii viteilor, această însemnată ramură de producțiune agricolă, pe care în mare parte măsurile politico-comerciale ale Austro-Ungariei a dislocat-o din făgașul ei.

Eră, și este firesc să ne preocupe această problemă, căci — cu drept cuvânt — ea pornește din adâncă convingere că continuând pe calea producțiunii exclusive a cerealelor compromitem pe nesimțite și baza viitoare a producțiunii cerealelor, storcând pământul de fertilitatea lui.

Căci să nu uităm, că din practicarea creșterii viteilor chiar fără beneficiu, dar și fără pierdere, agricultura ar trage un mare folos, prin faptul că s'ar da pământului — sub formă de gunoit — o parte din materiile nutritive de care are mare nevoie pentru ași menține fertilitatea.

Iată de ce persistența Ministerului de Agricultură de a înjgheba un export de vite în Anglia, merită toată recunoștința noastră, și pentru ce, în tratativele noastre comerciale se impune această preocupare. Iată în sfârșit de ce, în lipsa altui interes demn de negociat, ea trebuie să facă preocuparea noastră de căpetenie în stabilirea relațiilor noastre comerciale cu Austro-Ungaria; iată de ce ni se impune astăzi ca o datorie de înalt patriotism să facem ca atât la Viena, cât și la Budapesta să se înțeleagă că de astă dată nu mai putem persista într'o politică comercială bazată pe favoruri unilaterale pentru Austro-Ungaria, fără ca să se satisfacă și interesele noastre cele mai legitime atât de crud lovite. În condiționarea acestui mod de a vedea să ne simțim cu atât mai îndreptățiți, cu cât experiența trecutului ne arată că înaintea eventualităților celor mai extreme n'avem nimic a perde; din contră îndepărtăm născândeii noastre industrii concurența unei țări, a cărei similaritate de producție a constituit totdeauna, din cauza situațiunii sale geografice, un pericol pentru noi.

* * *

Dar înjghebarea exportului în Anglia n'a apucat să fie tradus în fapt și o anumită presă vine să creeze — pentru a menține consecvența cu trecutul — curentul ce ar conveni unor anumite cercuri.

Acest curent este în contradicție cu cele mai elementare principii economice, căci nu vedem întru cât faptul că am dispune de un debușeu, ne dispensează să mai căutăm și altele, când știut este că din multiplicitatea debușeurilor, adică a privilegiului de a vinde la cât mai mulți, nu poate decât să profite vânzătorul; este în contradicție cu interesele noastre întru cât din toate împrejurările, pe care le văzurăm, interesul exportului nostru de vite în Austro-Ungaria apare evident.

Multă lume a fost determinată de către cei interesați să vadă în acest fel de a privi și reclama rezolvarea problemei convențiunii cu Austro-Ungaria, o re-

vendicare agrară de natură a periclită interesele industriale ale țării, întru cât ea ar urmări ca industria să fie sacrificată pe calea reducerilor tarifare ce i-am acordă în schimbul unor concesiuni eventuale pentru vite.

Pe aceștia i-am văzut în timpul din urmă strigând, luând de bază arătările statistice ale comerțului nostru exterior, că n'avem vite de export, că n'avem interes animal de negociat.

Și ca să dea afirmațiunei lor o aparență de departe ne spun: «priviți în jurul nostru și veți constata că nu mai aveți izlazurile de odinioară, cari să justifice măcar preocuparea față de această ramură de producțiune».

Curentul acesta strimt și antinațional găsește din nenorocire oarecare răsunset simpatic și în sfera unora din oamenii noștri politici, neîncrezători în ei ca și în viitorul acestei țări, pe cari eventualitatea unor greutăți în stabilirea relațiilor noastre comerciale cu Austro-Ungaria îi înspăimântă, făcându-i să-și piardă dreapta judecată și chiar simțul răspunderii față de interesele cele mai vitale ale acestei țări.

Evident, că condițiile creșterii vitelor, — de odinioară — nu le mai găsim astăzi. Da, au dispărut izlazurile acolo unde eră firesc ca să dispară chiar unde nu trebuia. Că ele au dispărut acolo unde eră firesc să dispară, nu ne miră; că au dispărut însă acolo unde natura lucrurilor nu dădea această indicare, nu constituie puternicia argumentului.

Căci dacă au dispărut izlazurile, n'a dispărut însă agricultura, și trebuie să se știe, cu ceeace a mai rămas utilizabil ca imasă combinat ca celelalte resurse pe cari ni le pune la dispoziție practica actuală agricolă, cum și cele ce putem creea, precum o mai bună folosire a paielor de tot felul și dezvoltarea culturilor furagere artificiale și în special a trifoiului și lucernei, ne dă posibilitatea de a produce din belșug nutrețuri pentru creșterea vitelor.

Agricultura modernă a găsit de mult aceste mijloace; altfel n'am putea să ne explicăm eforturile uriașe ce se fac, în Germania, în această privință, n'am putea înțelege starea de lucruri în Austria și Ungaria, cari de mult au eșit din regimul agriculturii pastorale și totuși practică creșterea vitelor nu numai pentru propriile lor nevoi ci și pentru export, întreținând prin ajutorul ei fertilitatea solului lor.

Este adevărat că pentru moment n'avem pe de-a rândul vite cornute de exportat. Cine poate afirma însă acest lucru și în ce privește vitele mărunte: oi, miei, berbeci și rămători? Dar chiar în privința cornutelor, dacă recunoaștem că stăm slab sub raportul producțiunii lor, este acesta un motiv ca să abandonăm preocuparea noastră de a activa această îndeletnicire agricolă de atât de mare importanță? Dacă nu exportăm vite, acei care ne îndeamnă la stabilirea unor raporturi comerciale în afară de aceste interese, uită că avem o agricultură care constituie îndeletnicirea principală și care hrănește majoritatea populațiunii acestei țări; uită că atâta vreme cât împrejurările politico-comerciale erau normale, agricultura eră capabilă să aibă atâtea vite ca să-și satisfacă cu prisosință nevoile ei interne și să alimenteze nevoile pieței Austro-Ungare, ei uită

că arătările statistice comerciale confirmă, nu incapacitatea noastră productivă, ci o stare de lucruri care ne-a fost creată prin forța unor împrejurări politico-comerciale nedrepte, care trebuiesc înlăturate.

Și apoi, dacă această argumentație se prezintă până eri cu oare care aparență de temeinicie, mai poate stă ea în picioare astăzi când prin noua constituție agrară care a luat ființă zilele trecute și la a cărei bază stă creațiunea izlazului, am decretat un mijloc puternic în vederea impulsiei creșterii și îmbunătățirii fondului nostru animal?

N'ar însemna să fim neconsecvenți cu noi înșine persistând în această argumentare, n'ar însemna să ne dăm însăși un brevet de incapacitate în ce privește judecarea și apărarea propriilor noastre interese?

Cât privește sfatul lărgirii pieței interne, nu mai încape îndoială, că dacă am putea comptă pe consumația cărnii în cercul celor 5 milioane ale populației rurale, problema s'ar prezenta oare cum mai ușurată. Din nenorocire însă, îndemnul acesta, pe cât pare a fi de înțelept, pe atâta este lipsit de interes practic în starea lucrurilor de azi, căci problema alimentațiunii populației rurale este strâns legată de un complex de împrejurări, cari nu se pot schimba de azi pe mâine. Până atunci ni se impune sarcina să nu pierdem ocaziunile cele mai imediate pentru curmarea relelor de care suferim și în cazul de față privilegiul convenției cu Austro-Ungaria este unul din cele ce pot fi privite ca bine venite.

Dar dacă argumentația, acelor cari susțin că nu avem interes animal de negociat pentru că, din împrejurări vitrege, n'avem pentru moment cornute suficiente, este cu adevărat serioasă, de ce nu împing argumentația lor până la ultima consecvență? De ce nu admit raționamentul acesta și în domeniul industrial?

Cum, oare în domeniul producțiunii cuelor, a șurupurilor, sârmei arsă și galvanizată, în domeniul rizeriei al oglinzilor și în domeniul multor articole industriale de același calibru sunt interese mai mari de apărare și luat în seamă, de cât în acela al agriculturii?

Dacă atare năzbâții pot să iasă din mintea unora, cari din cauza unei insuficiente preparațiuni întru judecarea problemelor economice confundă interesele egoiste negustorești cu acelea ale interesului general, să sperăm că se vor mai găsi oameni de stat, cari să fie la înălțimea delicateței problemei.

Pentru orice minte sănătoasă, care apreciază împrejurările mai sus expuse, interesul creșterii și exportului vitelor, nu poate fi contestat; iar vorbă despre sacrificarea industriei nu poate găsi loc în convingerea tuturor despre necesitatea așezării unei industrii înfloritoare.

Austro-Ungaria, la rândul său, va stărui — bine înțeles — tot în favoarea intereselor sale industriale. Nu văd ce ne-ar împiedica să-i acordăm beneficiile acordate statelor cu cari am încheiat deja convențiuni, beneficii cari sunt destul de însemnate pentru dânsa; *poate chiar și alte câteva reduceri noi, cari n'ar putea prejudicia interesele noastre industriale, dacă și ea ar înțelege să ne acorde, prin reciprocitate, ca și Germania și Anglia, favoarea care să privească un in-*

teres cu adevărat real, în raporturile noastre comerciale cu dânsa. Interesul cereal fiind de ordin secundar în stabilirea acestor raporturi, nu ne rămâne în stabilirea relațiilor noastre comerciale cu Austro-Ungaria de cât să începem prin a cere un echivalent în favoarea exportățiunii de vite, a cornutelor, vitelor mărunte și rămători; căci tocmai acest export este astăzi decăzut din cauza măsurilor prohibitive decretate în contra noastră, nu din considerațiuni de ordine sanitar-veterinară—cum le place a motivă—ci din cauza intereselor egoiste ale Ungariei, care voește să-și mențină un monopol asupra pieței austriace, iar pe de altă parte să împiedice avântul nostru economic în scop de a-și asigura supremația mult dorită pe piața Orientului și în sfera țărilor din Balcani, o stare de lucruri, pe care din împrejurări vitrege am acceptat-o atâta vreme.

Din fericire se pare că, curentul tot mai pronunțat care se produce în țară în favoarea acestui mod de a vedea în rezolvarea convenției noastre cu monarhia vecină, a provocat un examen al situației, chiar în cercurile diriginte ale Ungariei.

Iată într'adevăr, ce citim într'o comunicare quasi-oficioasă: „*Statele balcanice și levantul sunt acele debușeuri asupra cărora Ungaria, conform situațiunii sale geografice ar putea pretinde o oarecare întâietate.*

Acti trebuie să punem pârghia pentru a putea redobândi poziția avantajosă pe care Austro-Ungaria o posedă odinioară aproape ca un monopol și pe care am pierdut-o din cauza slabei priceperi a guvernului nostru în astfel de chestiuni. Intre acestea România ocupă locul cel mai de frunte și prin capacitatea sa de consumățiune ne este indicată atențiunii noastre în primul rând. Intr'o vreme s'a produs în Ungaria o mare deziluzie și o îngrijire generală și anume, atunci când a trebuit să se recunoască că după urma războiului vama, Ungaria a suferit mai mult decât România și cât de puțin a corespuns așteptărilor din Ungaria măsura pentru oprirea importului vitelor și a cerealelor, măsură de care se legau speranțe așa de mari. De sigur că Ungaria nu va mai repetă încercarea de a constrânge România în chipul acesta ca să cedeze pretențiilor ei“.

Declarațiunile acestea sunt destul de prețioase; ele izvorăsc dintr'un studiu amănunțit al învățămintelor trecutului cât și dintr'o examinare serioasă a dezvoltării economice a Ungariei de astăzi, care ne oferă cu totul o altă privesc sub raportul intereselor sale decât acum 20 de ani.

Astăzi Ungaria nu s'ar putea arunca cu ușurință într'o aventură de felul celei din 1886 fără ca să nu-și compromită interesele industriei sale.

Vederile acestea concordă și cu cuvântarea deputatului dr. Licht din Reichstagul Austriac, care în ziua de 10 Mai 1907 spune că întru cât organizarea veterinară a țării noastre nu este mai prejos de a Ungariei, nu vede de ce nu s'ar putea ajunge la o înțelegere sub acest raport, mai cu seamă că în starea lucrurilor de astăzi, când cultura vitelor a fost ruinată de

politica Austro-Ungară, România nu prea ar fi de temut.

Totuși nu lipsesc nici curente contrarii. Dacă am semnalat pe unul care pare a fi mai apropiat de sentimentele noastre, să ne fie permis a lua act și de un altul de natură a ne displace, dar care poate avea darul să ne deschidă ochii din vreme asupra primejdiilor problemei.

Iată într'adevăr ce mai citim într'o altă corespondență: «Admițând că România nu va conveni să ne acorde un tarif convențional corespunzător aspirațiunilor noastre și că va persista în cererea ca pe lângă reducerile tarifare pentru cereale, să-i deschidem granițele și pentru vite și pentru carne,—concesiune greu de realizat, căci dacă am satisface-o ne-am expune față de Germania,—nu rămâne alt de făcut pentru a nu ne turbura interesele pe piața românească decât să stăruim și să obținem clauza națiunii celei mai favorizate care ne-ar pune pe picior de egalitate cu concurenții noștri. Vom acorda României, bine înțeles, la rândul nostru, clauza națiunii celei mai favorizate ca și în trecut, cu beneficiile ce ea acordă pentru anumite produse agricole, dar cu excluderea oricărui beneficiu în privința vitelor și cărnei». Dar, dându-și seama că în realizarea acestei intențiuni s'ar putea ivi dificultăți, tot aceiași corespondență scrie mai departe: «*Intru activarea acestui mod de a rezolva problema se naște întrebarea, dacă în cazul oarecăror dificultăți cercurile competente nu ar putea valora pe lângă cabinetul din București binevoitorul concurs al monarhiei întru realizarea aspirațiunilor aromânești din Imperiul Otoman*».

Citațiunea de mai sus este de mare interes, căci trădează ținta Austro-Ungariei și mijloacele pe care le cred nemerite oarecare cercuri întru asigurarea succesului. Iată de ce ea nu a pus și nu pune atâta grabă în stabilirea unui acord cu noi. Ea a lăsat pe celelalte state să termine cu încheierea convențiilor cu noi, pentru a intra eventual în beneficiul acordat pe baza clauzei națiunii celei mai favorizate. În temerea ce o are, că atitudinea ei intransigentă în chestiunea vitelor, ar putea-o aduce diu nou la un conflict de felul celui dela 1886, care ar periclita interesele saie industriale, ea așteaptă, ca și la 1893, ca totul să-i vie de a gata cu minimul de sacrificiu din parte-i. Și pentru că intervenția factorilor politici i-a purtat atunci noroc, reamintindu-și cu duioșie acele vremi, ea nu-i uită nici de astăzi, ci îi învoacă cu aceiași convingere în isbândă.

Iată-ne dar, în fața a două curente: unul care nu exclude posibilitatea unei concesiuni în domeniul vitelor și al cărnei, și dorește stabilirea unui acord leal, bazat pe o perfectă reciprocitate; altul care nu voiește să audă de asemenea învoielii și țintește să ajungă pe căi laterale la situația ce-i convine. Ambele aceste curente au însă o preocupare mare comună și acest fapt trebuie să-l reținem: preocuparea de interesele industriale ale țărilor respective, pentru cazul când o înțelegere nu s'ar putea face, interes pe care astăzi, în urma experienței dela 1886 nu-l pot trece cu vederea.

De altfel, tactica de a aștepta ca lanțul regimului nostru convențional să se încheie pentru a cere apoi pe calea faimoasei clauze a națiunii celei mai favorizate să intre în beneficiul acesteia, fără compensații e-

chivalente suficiente, nu este nouă. Nu ne surprinde nici încercarea ce se face, cu considerațiile de ordine politică, întru atingerea scopului ce se urmărește.

Acest mod de a vedea nu rezumă el oare, după cum văzurăm, experiența din trecut a diplomației Austro-Ungariei, care i-a adus atâtea foloase la 1893, fără să fi fost obligată la vre-un contra sacrificiu?

Decât dacă trecutul este plin de învățăminte pentru oamenii monarhiei vecine, să sperăm ca și nouă tot experiența trecutului ne va servi de călăuză pentru viitor. Intre acel trecut dela 1891/93 și actuala concepție tarifară și politică convențională este o deosebire enormă. La 1891, prin factorul politic iresponsabil de care s'a vorbit atâtea, s'a putut crea ca bază politico-comercială, un tarif care făcea orice tratative comerciale iluzorii. Ca rezultat al acestei concepții a trebuit să ne mulțumim în toate părțile cu situația pe care au voit alții să ne-o creeze.

Astăzi lucrurile stau altfel: în arsenalul politicii noastre comerciale, avem un tarif general, elaborat de oamenii pe cari diplomația Austro-Ungară îi denunță ca având meteahna că *«consideră independența economică drept principala țintă a vieții lor politice»*.

Avem un tarif alcătuit în vederea avântului producțiunii noastre industriale, cât și în prevederea unei ere convenționale pentru a garanta intereselor noastre maximul de folos. Prin politica convențională inaugurată acum în urmă am acordat beneficiile târgului nostru de desfacere, în măsură ce nu ne poate jigni interesele, tuturilor acelora cari s'au arătat dispuși să le cumpere, prin acordarea unor beneficii însemnate asupra articolelor noastre dovedite a fi de interes pentru ei.

Regimul clauzei națiunii cele mai favorizate, așa cum reese din convențiunile noastre de până acum, reprezintă scăderi și consolidări tarifare pentru 219 articole din cele 854 articole ale tarifului general. Toate acestea reprezintă, pentru jumătatea anului 1906 un import de 156.000.000 lei din importul total al țării de 211.000.000 lei. Raportată tarifa noastră convențională, deci regimul favorizat la interesul Austro-Ungariei, găsim că din articolele favorizate Austro-Ungaria ne trimete mărfuri pentru 57 milioane sau 37% din totalul acestui import față de 40% importul Germaniei în România pentru aceleași feluri de mărfuri.

Și când situația de fapt stă astfel, se naște întrebarea dacă putem consimți să acordăm în chip gratuit Austro-Ungariei beneficiul debușeului nostru!

Noi nutrim credința că *«aceste avantagii trebuiesc plătite și de Austro-Ungaria, dacă voește să intre în beneficiul lor, pe calea interesului ce se arată a se impune în stabilirea relațiunilor reciproce și care nu poate fi altul decât acela al regulării importului de vite»*.

Tocmai din această cauză se impune *«denunțarea convențiunii cu Austro-Ungaria, care printr'o greșită interpretare a împrejurărilor n'a avut loc până acum»*.

Ar fi un un act de mare răspundere față de interesele țării, dacă vre un guvern s'ar incumetă să acorde muncii Austro-Ungare beneficiul pieței noastre de desfacere pe care statistica anului 1906 îl cifrează la un

interes de 120.000.000, în afară de rezolvirea cesțiunii exportului de vite, care dela 1886 este în așteptarea unei soluțiuni leale.

Această răspundere este cu atât mai mare cu cât,—o repetăm,—experiența trecutului ne arată că departe de a perde ceva din neexistența unei convențiuni cu Austro-Ungaria, nu putem decât profita îndepărtând născândeii noastre industrii concurența unei țări, care prin situația sa geografică și prin similaritatea de producțiune a constituit totdeauna un pericol pentru noi.

În ce privește obiecțiunea ce place anumitor cercuri interesate să facă, cu privire la dificultățile ce ar avea să întâmpine comerțul de vite Austro-Ungar în Germania, dacă s'ar deschide granița despre România, ea nu poate fi luată în serios căci, dacă în stabilirea raporturilor sale comerciale cu Rusia n'a avut să se teamă de pericolul epidemiilor, admitându-i libera intrare a unui număr de vite, nu știm întru cât am fi noi mai de temut, dată fiind organizarea noastră sanitar veterinară, care nici nu poate fi asemănată celeia a Rusiei. Prin concesiunile lăaturalnice pe cari le-au acordat Rusiei, atât Germania, cât și Austro-Ungaria, cu privire la introducerea unui număr de vite, s'a paralizat motivul de prohibițiune sanitar-veterinar. Nu se mai poate crede astăzi în această marotă, care a putut găsi cândva eco în cercurile noastre oficiale. De altfel, organizarea noastră veterinară de astăzi este stăpână pe mijloace suficiente care au costat pe statul român sume însemnate, pentru a da garanția cea mai largă și eficientă întru garantarea sănătății vitelor, ce ar urmă să se destineze exportului.

În definitiv ce vrea Austro-Ungaria? Dacă nu ascunde ate intențiuni, ea vrea să fie garantată contra introducerii de boale epizootice.

Ei bine, să ne adăpăm dela recenta politică veterinară a Germaniei și să-i dăm toate garanțiile chiar cu prevederile acesteia. Nemuritorul Ion Brătianu cu spiritul lui larg și departe văzător, a indicat încă de acum 20 de ani multe din soluțiile cuprinse în ultima legislație a cărnei din Germania. Să căutăm dar și să găsim o soluțiune acceptabilă printre acelea indicate de Ion Brătianu și devenite astăzi de domeniu practic internațional; să admitem schimbul reciproc de vite vii, sau întrucât este vorba de cornute chiar și tăiate, pornind dela centre bine organizate și controlate în vederea garantării sănătății vitelor și numai către anume centre de consumațiune unde să se facă și tăierea lor, sau de vor fi tăiate, consumațiunea lor. Cu chipul acesta creându-se atare centre, controlul sanitar ar fi departe de a fi o ficțiune, iar prin faptul că vitele ar avea să se tae chiar în acele centre, în anumit termen determinat, care ar fi să se fixeze cât de scurt, obiecțiunea Germaniei, dacă ea va fi fost făcută când-va, ar cădea dela sine. Iar pentru slăbirea pericolului concurenței românești, lozinca agrarienilor unguri, s'ar putea cădea de acord pentru anumită categorie de vite, asupra circumscrierii numărului ce ar urmă să se exporte, ca să nu avem aerul că suntem mai pretențioși decât celelalte state, cărora s'a făcut concesiuni sub forma aceasta.

Pe atari baze, de un efect restrictiv pentru noi, socotim că s'ar putea stabili o înțelegere politico-comer-

cială cu Austro-Ungaria fără ca vre-un prejudiciu serios să se aducă intereselor reciproce.

Nu pot termina fără să mă opresc puțin și asupra indemnului ce dă publicistica Austro-Ungară oficialității Monarhiei vecine de a intra în beneficiul debușeului nostru pe calea lăaturalnică a valorificării unor considerațiuni străine interesului economic al țării; în cazul de față a unui eventual sprijin în domeniul aspirațiilor noastre naționale în Imperiul Otoman. Asupra acestei indiscrețiuni gazetărești, ce pare să fi fost mult regretată în sferile diriginte Austro-Ungare, să-mi fie permis a mă opri puțin.

Da, avem interese în Macedonia cum au și alte națiuni. Interesele noastre sunt isvorâte din comunitatea de rasă, limbă și credință, cari reclamă în spiritul timpului, nu o extindere teritorială ci trezirea conștiinței naționale.

Dacă cestiunea este pentru noi de un interes cultural național netăgăduit, numai este astăzi pentru nimeni un secret, că cestiunea aromâncască constituie și pentru politica europeană o problemă de înalt echilibru politic în această parte atât de frământată a orientului european, care interesează pe toate marile puteri deopotrivă.

Stăpânit de acest simțământ, am văzut mai deunăzi sfărâmandu-se ca de o stâncă de granit, încercarea unei mari puteri de a trafică cu această aspirațiune cu prețul concesiunii bogățiilor noastre petrolifere. Fie-ne îngăduit a crede că, dacă intențiunea Austro-Ungariei ar fi să se concretizeze cândva, se vor mai găsi oameni, care apreciind enormitatea propunerii lor, să le răspundă că nu putem înțelege să împedecăm avântul economic al țării de dragul unei cestiuni a cărei izbândă o așteptăm prin însăși dreptatea cauzei ce ea întrupează.

C. I. BĂICOLANU.

In No. viitor: articolul d-lui senator N. Xenopol asupra aceleiași cestiuni.

BIBLIOGRAFII

DELAVRANCEA. Sultânica, Socec. București 1908.

Cuvinte libere, revistă politică și economică. Joi 6 Noembrie 1908. București.

Archiva veterinară, publicațiune a corpului profesoral al școlii superioare de medicină veterinară. August-Octombrie 1908 București.

Natura, revistă științifică de popularizare, începe să publice o „Privire generală asupra chimiei din timpurile cele mai vechi și până în zilele noastre”, sub semnătura Profesorului G. G. Longinescu.

La Nature, Numărul din 14 Noembrie rezumă după *Journal de médecine de Kharkow* experiențele făcute de d-l Zeliony pentru a studia sensibilitatea muzicală a cânilor. Poate, când-va se vor cunoaște mecanisme psihologice mai complicate, din domenii cari azi par inabordabile.

Revista pădurilor. Numărul pe August și Septembrie continuă amănunțita dare de seamă despre *congresul de agricultură dela Viena*, începută de d-l P. Antonescu, precum și publicarea celui mai vechi cod silvic tipărit în limba românească publicat de d-l G. T. Kirileanu. Pînă de interes e articolul D-lui I. Guguianu. *Foloasele pădurilor pentru populațiune*.

ȘTIINȚE SOCIALE

REVENDICĂRILE DEMOCRAȚIEI ROMÂNE

În timpul din urmă s'a discutat foarte mult la noi despre democrație. S'au adus argumente pro și contra democrației; și, dacă ar fi să judecăm după ce s'a adus până acum, trebuie să așteptăm încă multă vreme până ce discuția se va sfârși. Probabil că partizanii democrației vor eși învinși din această discuție, cum eșiau pe vremuri partizanii științei noi față de partizanii filosofiei aristotelice. În tocmăi cum în timpul evului mediu, mulțimea argumentelor eră de partea lui Aristotel, — erau doctori în teologie cari combăteau adevărurile clare, ca lumina zilei, cu mii de argumente sistematic deduse din filosofia vremii! — tot așa are să fie și în ziua de astăzi în chestia democrației. Între adversarii democrației se vor găsi totdeauna cugetători cari spre sfârșitul discuției vor avea încă puțința să afirme: «n'am putut da până acum decât o infinitesimală parte din argumentele pe cari îmi intemeiez convingerea mea» (1) și discuția va începe d'acapo și așa fără sfârșit. Unde este eroarea acolo este și cantitatea argumentelor; acesta este un adevăr, pe care profesorii de filosofie nu ocazia să-l constate prea des. Îl constat și eu și vin la subiect

I.

Însăși pretenția unora de a vorbi despre «democrație», în genere, este o dovadă că problema democrației nu este bine pusă. Nu există o «democrație», în genere, care să poată fi definită, cum sunt definite figurile geometrice, sau fenomenele mecanice din natură, ci sunt revendicări democratice, tendințe și aspirațiuni democratice, cari diferă după timpul și locul în care ele se produc. Definiția democrației absolute este un simplu joc de cuvinte, căruia nici un om deprins cu metodele științelor istorice nu poate să-i acorde vre-o importanță. Poți defini curentele democratice din lăuntru unei populațiuni, numai după ce cunoști organizarea și mai ales curentele reacționare din acea populațiune; democrația unei societăți este, cu un termin matematic, în funcțiune de forța de tradițiune a acelei societăți. Nimic mai neștiințific, decât să pornești dela o definiție oare-care a democrației, și să încerci apoi să măsoari cu această definiție sinceritatea, sau forța curentelor democratice, din diferitele timpuri și dela diferitele popoare. . . Și cu toate acestea, acest procedeu este în mare stimă la noi: zilele trecute el a fost aplicat și de d-l N. Filipescu în conferința sa dela Dacia. În această conferință s'a definit mai întâi democrația, — aceea care planează deasupra realității istorice, — și apoi pe baza acestei definițiuni s'a criticat sinceritatea curentelor democratice dela noi din țară! Un metafizician în ale sociologiei nu ar fi procedat altfel (2). Cu un asemenea

(1) Vezi *Sămănătorul*, din 2 Noembrie, 1908, pag. 999.

(2) Teoreticienii socialismului științific din Germania le revine mai ales meritul de a fi înlăturat acest procedeu greșit. Este de regretat că teoreticienii socialismului din România nu și-au dat această osteneală și la noi.

procedeu îți poți împăcă cel mult vanitatea de a critica pe alții, dar nu de a dobândi ceva pozitiv științificeste.

Democrația reală, nu aceea care este definită *more geometrico*, stă într'o strânsă dependență de condițiunile de existență ale unei societăți, și în primul rând, de condițiunile de producțiune a bunurilor. Revendicările democratice diferă dela o societate la alta, și mai ales la societățile distanțiate în timp, după cum diferă și organizarea societății însăși. A fi democrat nu este o tendință înăscută cetățeanului, ci este o tendință ce se câștigă în practica vieții prin nemulțumirea pe care o provoacă în el anumite legi sau instituțiuni. Depinde de pozițiunea relativă a cetățeanului, felul cum va fi acest sentiment de nemulțumire; și depinde de felul cum legile și instituțiunile favorizează pe unii dintre cetățeni, felul cum vor fi revendicările pe cari le vor ridică ceilalți cetățeni... Absolutul în democrație, adică «acel ce» pe care să-l întâlnim în toate democrațiile-fără excepție, se reduce la foarte puțin: la o abstracțiune discutabilă. În ce stă «acel ce» pe care îl întâlnim în toate religiunile positive? În sentimentul vag de aspirațiune spre ceva mai înalt... Este acesta un răspuns satisfăcător? Dacă este, atunci tot așa este și răspunsul care se poate da în chestiunea democrației. Absolut în democrație este sentimentul vag spre egalitatea oamenilor... Dar în ce stă egalitatea? Aci începe tocmai partea interesantă: a răspunsului, care nu se poate da de cât cunoscând condițiunile societății reale. Egalitatea, *in abstracto*, este tot așa de puțin explicativă pentru democrație, cum ar fi și democrația, *in abstracto*, pentru egalitate: într'un caz și în altul planăm în sferile metafisice (1).

Să venim dar la realitate. Fiecare popor își are democrația pe care o provoacă organizarea, și în special tehnica sa de producțiune. Popoarele antice, Grecii și Românii, au cunoscut altă democrație de cum o cunosc Germanii, Francezii, etc. de astăzi, fiindcă Grecii și românii au avut o tehnică a producțiunii cu totul diferită de aceea a popoarelor de astăzi. Popoarele antice produceau fără gândul de a revinde acele produse cu câștig, fără gândul de a sporî capitalul, așa cum fac popoarele industriale de astăzi; cei vechi produceau în vederea consumațiunii directe. Munca se făcea pe atunci, în parte, de cetățenii liberi, și anume de țărani, cari nu vindeau produsele, ci le rețineau pentru trebuințele lor proprii; și, în parte, de către sclavi, cari munceau pentru uzul patronilor bogați. Nici produsele muncii cetățenilor liberi, nici acelea ale sclavilor nu erau revândute pentru a produce un plus de valoare în folosul capitalistului, ci erau consumate direct de către posesori. Așa se explică luxul fără pereche al bogaților din Roma, și de aiurea, în timpurile antice: capitalul eră pentru a fi consumat, nu pentru a crește, și cucerî. Când munca cetățenilor liberi ajunsese neproductivă din cauzele bine cunoscute istoricilor, sau ajunse insuficientă pentru consumațiune, atunci cetățenii liberi se agitară

pentru a dobândi prin mijlocirea statului aceea ce munca lor nu le mai putea da: dreptul la o consumațiune egală cu bogatul. Democratul vechi cerea statului *panem et circenses*, sau dacă statul nu putea să-i procure bunurile de consumațiune prin alt mijloc, despoierea bogatului de bunuri și împărțirea acestora la săraci. Revendicările democrației antice erau dar îndreptate spre o mai egală consumațiune a bunurilor; drepturile cerute de democrați erau drepturi la consumațiune. Sub cuvântul de democrație se ascundeă lupta dintre bogat și sărac: lupta pentru pâine, în înțelesul cel mai strict al cuvântului. Cesarul care a fost în stare să împartă pâinea trebuincioasă a ajuns să fie și stăpânul democrației antice...

Altfel, cu totul altfel, este democrația modernă: democrația din statele industriale, care se întemeiază pe producțiunea capitalistă. Omul modern are gândul de a câștiga prin schimbul ce face între produsul muncii sale și produsele muncii altora, și în consecință are voința îndreptată spre alte revendicări. Egalizarea bunurilor de consumațiune nu mai tentează pe democratul de astăzi, pe democratul conștient; căci el știe prea bine că o asemenea egalizare nu este de nici un folos, cât timp rămâne tehnica de producțiune, care grămădește din nou bunurile în mâna celor puțini. Democratul conștient cere egalizarea mijloacelor de producțiune, căci această egalizare singură este în măsură să asigure independența muncitorului pe viitor. Impărțirea averilor nu o mai predică nici un democrat din țările culte, deși bogații au încă spaima ei; democratul revendică dreptul de a aduce schimbări în organizarea producțiunii, schimbări care să favorizeze pe cei mulți. Mijloacele de a ajunge la o așa schimbare favorabilă multimei pot fi deosebite; și de fapt democrații nici nu sunt înțeleși asupra lor. Unii cred că mijloacele revoluționare sunt singurele potrivite, alții cred că revoluțiunea nu este de nevoie, și că mulțimea poate obține schimbarea tehnicii de producțiune în favoarea ei, făcându-și o cât mai largă parte în parlamentul țării: unii sunt democrații revoluționari, ceilalți sunt așa numiții reformiști, sau evoluționiști. Scopul tuturor rămâne însă același, numai mijloacele de a ajunge acest scop diferă.

Am ales două democrații extrem de deosebite, aceea antică și aceia din țările industriale moderne: este bine înțeles însă, că între aceste două pot fi multe altele, cari corespund la diferitele grade de dezvoltare a producțiunii capitaliste la care sunt ajunse diferitele popoare. Cu cât un popor muncește în vederea consumațiunii directe, cu atât și democrația lui se aseamănă democrației antice; cu cât însă un popor muncește în vederea schimbului, cu atât democrația lui ia forma socialismului științific, — forma pe care o întâlnim în Europa apuseană.

Prin urmare, nu poate fi vorba de o democrație, *in abstracto*, ci de diversele revendicări democratice pe care le deșteaptă, — să zicem, — nedreptățile existente, dintr'o societate dată. Revendicările democratice dintr'un anume moment nu se pot combate cu lipsurile democrației din alte timpuri; în tot cazul nu se combate democrația de azi cu pasaje luate din autorii greci, cum a încercat să facă d. N. Filipescu în conferința

(1) În trei pătrare de oră, d-1 N. Filipescu în conferința sa dela 4 Noembrie ținută la Dacia, a vorbit despre toate democrațiile din lume; rezultatul a fost, că a lăsat impresia că nu cunoaște democrația nici unui popor mai de aproape.

sa dela Dacia. O asemenea combatere amintește în mai multe privințe celebra argumentare a lui Rotschild în contra socialismului. «Ce voiți voi socialiștii, ar fi în-
«trebat Rotschild: egalitate? Iată cu am avere de un
«miliard de franci și pe pământ trăește un miliard de
«oameni, prin urmare sunt dator fiecărui om câte un
«franc; poftim câte un franc de fiecare și mă lăsați în
«pace!» Cu acest argument Rotschild a putut închide
gura unui democrat de felul celor din antichitate, dar
el n'a răspuns nimic la revendicările democrației mo-
derne. Democrația modernă nu cere împărțirea averii
lui Rotschild, ci cere secarea isvorului din care vine
sporirea acestei averi, adică ea cere legiferarea pro-
centelor... La această revendicare însă a neglijat să
răspundă până acum Rotschild. Tot așa și d. Filipescu.
Defectele demagogilor din antichitate nu aruncă nici o
umbră asupra democrațiilor de astăzi; au putut fi răi
și invidioși cei vechi, fiindcă așa cereau condițiunile
sociale de atunci; dar aceasta nu împiedică ca demo-
crația de astăzi să aibe revendicări, cari trebuiesc ținute
în seamă; sau cari trebuiesc cel puțin să fie bine cu-
noscut, dacă nu ținute în seamă. Sperăm ca pe viitor
d. Filipescu va face cel puțin atâta onoare democra-
ției, ca să o cunoască mai bine.

II

Revendicările democrației române nu fac întru nimic
excepție dela regula stabilită mai sus; ele sunt produ-
sele necesare ale organizației noastre sociale din mo-
mentul de față. Și cum această organizare este foarte com-
plexă, mai ales că tehnica noastră de producție nu
este nici aceea a unui popor primitiv, nici aceea a unui
popor industrial, ci o îngrămădire de primitiv și indus-
trial la un loc, de aceea și revendicările democratice
la noi nu păstrează un caracter unitar. Democrația
noastră rurală, având înaintea ochilor imagina proprie-
tarului «tip consumator», își pune toată nădejdea în
împărțirea pământurilor! Fiecare muncitor să-și aibă
bucata sa de pământ, pe care să ducă apoi în restrâns
viața fericită de consumație a proprietarului actual;
tot ce iese din pământ să fie consumat pentru nevoile
casei și ale familiei. Toată lumea să fie fericită, avân-
du-și fiecare gospodăria sa mică, însă destul de sufici-
entă pentru ceea ce-i trebuie... Domnul C. Stere, de-
putat de Iași, a formulat acest ideal în termeni știin-
țifici și l-a prezentat apoi democrației române sub nu-
mele de poporanism. Teoreticește nu este nimic de
zis contra acestui ideal, cum nu este de zis contra
nici unui fel de ideal în genere; este probabil
însă că acest ideal nu va ajunge să se poată realiza;
căci până la realizarea lui va dispărea proprietarul «tip
consumator», și se va transforma după dânsul și su-
fletul muncitorului rural! Organizarea capitalistă este
molipsitoare și pătrunde prin toate îngrădirile ridicate
artificial de voința noastră: când poporanismul va fi
gata să se aplice, atunci se va constata cu groază că
micul proprietăraș dela țară nu are să mai vrea o gos-
podărie pentru puținele sale nevoi, ci o gospodărie pe
bazele organizației capitaliste, adică în vederea schim-
bului și a profitului. Poporanistul înfocat de astăzi este

probabil, când împrejurările vor permite, micul capita-
list de mâine, având toate tendințele inerente sufletului de
capitalist; și atunci s'a sfârșit cu idealul!

Democrația noastră dela oraș are negreșit alte re-
vendicări de făcut. Această democrație este obișnuită
să judece, până la un oarecare punct, prin prisma con-
cepțiunilor socialiste; ea nu se răsvrătește cu gândul să
împartă mobilele sau banii din casă ai patronului, cum
au făcut țărani când s'au răsvrătit contra proprietarilor,
ci ea amenință cu grevă, cu syndicate, cu vot univer-
sal. Este cu desăvârșire o altă mentalitate la această
democrație, și care să explică prin felul său de viață,
și mediul economic în care ea trăește, Unei asemenea
democrații, obișnuite în tehnica producției capitaliste,
nu i se poate vorbi de idealul poporanist, căci nu l-ar
înțelege, sau, dacă l-ar înțelege, l-ar găsi utopic. Care
muncitor de oraș ar părăsi felul său de viață din oraș
pentru a se închide în celula gospodăriei țărănești, ori-
câte promisiuni de fericire i s'ar face?...

Aceste sunt cele două democrații mai numeroase la
noi în țară. Una cu tendință spre descreștere, sau mai
bine zis spre transformare, cea rurală, și cealaltă spre
creștere și consolidare, cea a muncitorilor de oraș.

Intre aceste două grupe compacte ale democrației ro-
mâne, grupe capabile de a se organiza pe baza unui
program de revendicări largi democratice, cum se cu-
nosc și în istoria celorlalte popoare, sunt la noi încă ele-
mentele democate din partidele de guvernământ. Aceste
elemente, împrăștiate cam deopotrivă în partidul con-
servator-democrat și partidul liberal-național, sunt de-
mocrate numai spre deosebire de elementele reacționare,
sau pur conservatoare. Revendicările acestor elemente
democrate nu ating de loc principiul proprietății indi-
vidualiste, și cu aceasta organizarea producției capi-
taliste; aceste elemente au convingerea chiar că numai
pe baza organizării capitaliste se poată ajunge la o pros-
peritate națională; democrația acestor elemente stă în
sinceritatea cu care ele primesc să aplice legile exis-
tente în folosul celor mulți și mai ales în sinceritatea
cu care ele primesc colaborațiunea mulțimei la ope-
ra de guvernământ. Negreșit, dacă legile scrise dela
noi s'ar aplică de sine în mod sincer, rațiunea de
a fi a acestor elemente ar fi foarte îndoelnică; le-
gile noastre sunt concepute într'un spirit destul de de-
mocrat. Dar dela concepțiune până la executarea prac-
tică a legilor este o cale foarte lungă, și multe inten-
țiuni bune se perd pe această cale. La spiritul demo-
crat al legilor lipsește spiritul democrat al oamenilor
cari aplică legile, și de aceea când acesta din urmă se
produce, este remarcat. Democratul din partidele noas-
tre de guvernământ este pur și simplu omul politicește
cinstit de aiurea fără nici un epitet, fiindcă aiurea nu
este nevoie de o sfortare de voință pentru ca cel ce a-
plică legea să o aplice cinstit. La noi trebuie această
sfortare și de aceea îl recompensăm pe cel ce o face
cu epitetul de democrat. Sunt încă mulți oameni în țara
românească, cari cred că lor, fiind bogați le este permis
orice față de sărac; cari cred că o lege care le vatămă
interesele lor este o lege inaplicabilă; cari cred că gu-
vernele nu trebuiesc să fie expresiunea voinței țării ci a
voinții lor, fiindcă ei sunt frunțași firești ai neamului (!)

și cari, pe lângă multe asemenea neghiobii crezute, fiindcă au fost crezute de strămoșii lor, mai cred multe alte neghiobii suggerate de o cultură neocompletă, căpătată întâmplător de aiurea; contra tuturor acestora trebuie opusă o apărare energică: aceasta este și rațiunea de a fi a elementelor democratice din partidele noastre de guvernământ. Revendicările acestor elemente sunt mai mult pregătitoare pentru democrație, decât strict vorbind, revendicări democratice. Dar în împrejurările actuale ale țării noastre, putem cere oare mai mult? Democrația rurală urmărește un ideal irealizabil; iar democrația urbană este încă prea de curând organizată pentru a-și afirma cu putere revendicările sale socialiste. În acest stadiu de tranziție partidele noastre de guvernământ au un rol mare de îndeplinit, și anume: ele sunt datoare să pregătească pe cetățeni în vederea reformelor viitoare, așa că pe viitor să nu fie posibilă venirea față în față a revoluționarului socialist și a patronului cu mentalitatea boerului reacționar, căci o asemenea posibilitate ar însemna sdruncinarea întregii noastre organizări sociale.

C, RĂDULESCU-MOTRU

IMPORTANȚA BOSNIEI ȘI HERȚEGOVINEI PENTRU SERBIA

Domnule Director,

Întâmplarea a voit să mă aflu în București, oare cum îndată după însemnatele și tristele evenimente ce s'au abătut deasupra neamului sârbesc, și cari au stârnit furtună în sufletul fiecărui sârb, nu numai în Serbia, în Muntenegru sau în țările sârbești învecinate, ci și mai departe, tocmai peste oceane, pretutindeni unde se găesc sârbi ¹⁾.

Ceia ce a arătat și arată încă neamul sârbesc cu prilejul acestor evenimente, nu e numai un frumos gest teatral, sau un cuvânt sunător, ci e răsunetul sufletului plin de zbucium al unui neam, în cea mai frumoasă a lui arătare, când simte că trebuie să-și apere drepturile încălcate sau de nu, să moară ca un viteaz care și-a îndeplinit datoria.

Poate că mă înșel, dar mi se pare că opinia publică în România, tocmai tonul acesta vitejesc și plin de măreție din protestarea neamului sârbesc, nu l'a luat destul în seamă. Și cu toate acestea suntem popoare vecine și ar trebui să ne cunoaștem și bucuriile și mulțumirile și durerile și nevoile. Vecina și pururi dragă nouă Românie, trebuie să cunoască adevărata stare de lucruri, trebuie să știe ce însemnătate are România și Herțegovina pentru Sârbi și ce pierdem noi prin anexarea lor la imperiul vecin.

Aceste două frumoase ținuturi sârbești sunt sânge din sângele nostru, care de se va scurge, neamul nostru slăbit va trebui să piară. Nu politica ne sugerează nouă sârbilor această credință. Poporul simplu, în trecut ca și în timpurile de față, fixându-și singur granițe etnografice, a arătat cel mai bine ce gândește. Când au căzut

țările sârbești sub jugul turcesc, poporul a făurit măreața apoteoză a acestui sfârșit, printr'un cântec (poem) în care-și arată nespusa durere pentru pierderea tuturor cetățitorilor, tuturor ținuturilor și tuturor voivodatelor sârbești. Bosnia și Herțegovina cu cetățile-i căzute și cu nobilii ei (strămoșii beilor de azi) robiți, e deopotrivă de împărțită cu celelalte ținuturi sârbești. Iar când neamul sârbesc se trezește din amorțirea de veacuri și în 1804 se ridică ca să scuture jugul semilunei, orbul Filip Vișnici, bardul popular de fel din Bosnia, în cântecul ce slăvește epopeea primei revoluțiuni sârbești dela începutul veacului trecut, pune în gura lui Karageorge — bunicul regelui de acuma — cuvintele acestea:

*Drino, râu mândru și năpraznic
Ce desparți Bosnia de Serbia,
Curând suna-va ceasul, când
Voinic, eu te voi trece
Să cuceresc frumoasa Bosnie!*

Ne trecut prin școală, străin de înrăurirea ver-cărei propagande naționaliste, dus numai de simțu-i patriotic, Vișnici nu cunoaște alt ideal mai mare și mai frumos, ca alipirea Bosniei de Serbia, din care alipire să răsară unirea tuturor sârbilor la olaltă. Așa a gândit în trecut, așa gândește și acum neamul nostru.

Accasta îl face ca astăzi, lăsând totul la o parte, să-și ridice glasul în fața unei hrăpiri nedemne de veacul în care trăim; aceasta ne face să fim gata să murim cu toții, dela coliba cea mai săracă până la tronul regesc.

Accastă înrudire nu e numai o închipuire. Din porivă, nimic nu e în stare pe lume să facă pe Sârbi să nu simtă că Bosnia și Herțegovina sunt aceea ce sunt și Serbia și Muntenegru și Serbia veche și alte țări sârbești.

În vremea când s'au așezat sârbii în peninsula balcanică, între sârbii așezați în Bosnia și în Herțegovina și cei din alte părți, n'a fost nici o deosebire. Aceasta ne-o spune orice istorie a sârbilor, ori de cine ar fi fost scrisă, aceasta o spune Rancke, aceasta o spune însuși istoria pe care a scris-o în ungurește Benjamin Kallay, care mai târziu ca guvernator al Bosniei și Herțegovinei, prigonind adevărul, a oprit intrarea propriei lui cărți în cuprinsul celor două țări.

În ce privește graiul, graiul de care se slujesc sârbii din Bosnia și Herțegovina, e cel mai curat, cel mai frumos, cel mai expresiv dialect sârbesc. Ca atare a fost luat de Vuk Karagici ¹⁾ ca limbă literară a întregului neam sârbesc. Mulțumită frumuseții și expresivității acestei limbi, precum și darului poetic al poporului din Bosnia și Herțegovina, cele mai frumoase cântece populare sârbești au fost cântate în limba aceasta, cu un vers negrăit de frumos, cu o conștiință istorică desăvârșită și cu un neîntrecut simț național. În acest dialect sunt povestite cele mai bune povești populare și întreaga tradițiune a neamului sârbesc. Când s'a vrut să se dea poporului o ediție populară a Vechiului și Noului Testament, în acest dialect au fost tălmăcite.

(1) Numeroși Sârbi aflați în America și-au manifestat nemulțumirea contra anexării Bosniei și Herțegovinei prin întruniri și presă.

(1) Van Karagici, unul din cei mai mari învățați ai Serbiei, lexicograf, folklorist, istoric, etc.

Aci sunt păstrate mai bine obiceiurile și datinile strămoșești. Sărbătoarea familiară sârbească «*Slava*» (ziua patronală a familiei) pe care n'o mai găsim la nici un alt neam — drept care s'a format zicătoarea sârbească: «Unde e slava, acolo e și sârbul» — pentru întâia oară o găsim pomenită în scris în Herțegovina, acum 500 și mai bine de ani. In cele două provincii s'a păstrat «*Slava*» în toată curățenia ei, și nu numai sârbii ortodoxi, dar și cei mahomedani o păzesc cu sfințenie.

Portul, locuința, gospodăria, totul e ca și la ceilalți sârbi de pe aiurea, ba chiar adeseori mai bine și mai caracteristic păstrate ca în alte părți.

Aci s'a păstrat mai bine conștiința națională sârbească. Când în 1876 s'au sculat din nou sârbii pentru lupta împotriva jugului turcesc, cel dintâiu foc de pușcă a pornit din Nevesinie (în Herțegovina), iar de aci s'a întins răsunetul dealungul Balcanilor și mai departe.

Acestea toate măresc dragostea frățescă ce o hrănește poporul sârbesc față de provinciile ocupate.

Afară de aceste motive de ordine doctrinară, poporul sârbesc mai are și motive practice care-l fac să puie totul în joc ca să nu piardă Bosnia și Herțegovina. In anexarea celor două ținuturi poporul sârbesc își vede curmate toate năzuințele spre unirea politică, spre transformarea economică, spre întărirea națională, spre ridicarea culturală și spre înălțarea morală.

Ocuparea Bosniei și Herțegovinei a fost pururi considerată de sârbi ca un ce provizoriu, ce-i drept greu de suferit, creat într'un mod nespus de sălbatic, plin de fapte imorale și rușinoase, dar totuși ca un provizoriu, care odată și odată va lua sfârșit și care a fost garantat printr'un tractat. Poate că din punctul de vedere politic a fost o greșeală din partea noastră că am dat acestui tractat atâta însemnătate și că l'am socotit ca pe un lucru sfânt, de care nu-ți este dat să te atingi, dar tocmai în respectarea acestui tractat stă astăzi tăria morală și dreptul poporului sârbesc.

* * *

Atâta am crezut de cuviință să spun, pentru a da prilej să cunoască mai bine lucrurile, acelor în mijlocul cărora mă găsesc astăzi, și de cari mă leagă de demult cea mai curată dragoste, — căci nu puțin neplăcut m'a izbit înregistrarea rece și indiferentă de către presa românească, a grelelor lovituri ce îndurăm, ca și cum n'am fi așa de aproape și ca teritoriu și ca interese comune.

Ciudate mai suntem și noi popoarele mici. Politicește desbinați și risipiți, cu bune părți din trupul nostru sub jugul străin, privim cu seninătate relele ce se abat pe capul celorlalți. Iar când vr'o idee bună în privirea indiferenței reciproce încolțește, noi ori o lăsăm să se stingă tot așa de repede cum se ivise, ori ne mulțumim să o admirăm fără a o sprijini.

Imi amintesc cu plăcere de primul număr al ziarului naționalist *Velika Serbia* (Marca Serbie) fondat de răposatul poet sârb Vladislav Kacianski în 1890, în care chiar articolul de fond eră închinat unității de acțiune a României și a Serbiei, ca punct de plecare pentru un mai bun viotr național a ambelor țări. Nu mai puțin scumpă mi-e amintirea înfrățirii studenților români

și sârbi la Turnu-Severin din 1891, la care am luat și eu parte. Dar vai! atât propunerea patriotică de lucrare comună a bătrânului Kacianski cât și vorbele de înfrățire a tineretului celor două țări, s'au uitat de mult — par că le-ar fi luat valurile turburi ale Dunării,

In clipele grele prin care trecem și unii și alții, rămânem indiferenți și reci, unii față de ceilalți.

Cred că a venit vremea să dăm glas unul altuia; socot că trebuie să ne cunoaștem mai bine; căci, ceea ce a căzut astăzi peste capul unuia, ferească Dumnezeu, ar putea să cază peste capul celui alt și atunci cu drept cuvânt, cel lovit de soartă ar avea drept să-i pară rău de indiferentismul celui alt.

Primiți, vă rog Domnule Director, încredințarea distinselor mele considerațiuni.

DR. TÎH. R. GEORGEVICI
docent la Universitatea din Belgrad.

A R T A

DESPRE TEATRU

Voi căuta să precizez în aceste pagini ideile generale care au curs în materie de teatru și voi îndrăzni să arăt, ici-colea, ideile personale pe care mi le a sugerat studiul subiectului și experiența personală.

Mă voi ocupa în deosebi de teatrul vorbit, teatrul cântat neavând încă la noi de cât o existență iluzorie și nefiind, de altminteri, specialitatea mea.

In cuvântul *teatru* sunt de distins trei accepțiuni diferite:

1-a *Opera dramatică* (teatrul lui Eschile, al lui Molière, etc.).

2-a *Reprezentarea ei* (a face teatru, a jucă teatru).

3-a *Mijloacele de reprezentare* (teatrul în aer liber, teatrul închis, teatrul cu mare spectacol, teatrul de salon, teatrul de stat, etc.)

Direcțiunea unui teatru, se leagă de aceste două din urmă părți.

Aceste trei accepțiuni cerând fiecare însușiri proprii, arareori acelaș om le are pe toate, deci arareori acelaș om se poate măguli că va încăpea indiferent în oricare din breslele care constituiesc familia *oamenilor de teatru*; adică arareori un autor dramatic va fi și actor și director de teatru, arareori un actor va fi și director și autor, arareori un director va fi și autor și actor.

Molière, Hardy, Favart, iată puținele celebrități cu tripla însușire pe care, dacă nu mă înșel, ni le pomeneste istoria.

Și încă, din aceștia trei, Molière este singurul care a biruit vremile; voluminosul teatru al lui Hardy și puținele opere comice ale lui Favart nu au supraviețuit epocii lor.

Să notăm în treacăt că, singură, literatura dramatică franceză, această coborâtoare directă din marile genii ale antichității greco-romane, această *alma mater* a teatrului modern, a produs cele trei exemple: Molière, Hardy, Favart, autori, actori și directori de teatru.

Nu mă voi întinde mai departe asupra acestui su-

biect. Orcine poate conchide din acest fapt cât de greu îi este naturii să înzestreze aceiași ființă cu multiplele calități care vor face dintr'însa un om de teatru complet.

Non licet cuicumque adire Corinthum, ziceau înțelepții din vremuri; *neque ad artem dramaticam* îmi voi permite să adaug.

Și totuși această artă, atât de complexă, atât de subtilă, atât de spinoasă; domnită de reguli ineluctabile deși neformulate nicăeri; de legi puternice și misterioase ca însăși legile naturii, această artă superioară între toate și pururi cea din urmă manifestațiune a civilizațiunilor ajunse la supremul grad de maturitate, această artă ispitește sufletele cele mai copilărești, cele mai neunețite, cele mai lipsite de puterea creatoare.

Istoria omenirii ne arată poeți, pictori, sculptori, muzicanți geniali deși tineri; marii autori dramatici sunt totdeauna oameni maturi. Două excepțiuni face natura în decursul veacurilor: Sofocle, Racine.

Germanii adaugă pe Schiller.

Este cazul de a repetă: excepțiunea confirmă regula.

Și regula aceasta e dreaptă.

Pentru a fi poet, pictor, sculptor, muzicant îți ajunge să aibi, cu entuziasmul cald al tinereței și o tehnică lesne de învățat, darul frumosului și al expresiunii, darul colorii, liniei, armoniei. Pentru a fi autor dramatic, ți se cere, pe lângă acestea toate, o concepțiune adâncă a omenirii, cunoștința perfectă a nevoilor și năzuințelor ei, pătrunderea până în cele mai tainice adâncimi ale beznei ce se numește sufletul omenesc și o conștiință senină în care să nu încapă nici slăbiciune nici animosități personală. Și când vei avea toate aceste însușiri, mai ai nevoie de darul de sinteză, darul creator de a concretiza într'o ființă, într'un *tip*, toate caracteristicile răspândite în mii de ființe similare. Și când vei posed și acest dar, atunci îți va mai trebui tehnica dramatică și dialogul, uneltele rare și prețioase, mulțumită cărora vei lumina și tâlmăci spectatorului o ființă pe care nu o cunoșteă, dar în care străvede și oglindește propriul său suflet.

Adeseori un mare artist din o breaslă oarecare e un cugetător; un mare autor dramatic, totdeauna.

(va urma)

A. DAVILA

BIBLIOGRAFII

Moniteur du pétrole Roumain. Numărul 31 (1/14 Noembrie 1908) publică date statistice relative la producția petrolului brut în România în primele 9 luni.

S'a produs 866.764 tone față de 850.580 din primele 9 luni în 1907.

S'a exportat în 1908, 351.479 tone față de 304.431 în 9 luni din 1907 și față de 237.745 în 9 luni din 1906. Ordinea țărilor importatoare ar fi: Franța (91.165 t.), Anglia (79.612), Egiptul (56.800 t.) Germania (29.833 t.), Turcia (22.649 t.), India, Italia, Olanda, Belgia, Austro-Ungaria ș. a subț 20.000.

De remarcat importul Austro-Ungariei dela 20.682 în anul trecut a scăzut acum la 6.792 tone.

În *Revista științelor medicale*, (Director Prof. Dr. Cantacuzino) Nr. 7 și 8, d-l Dinescu Niculae prezintă un raport asupra lucrărilor celui de al III-lea *congres internațional de lăptărie dela Haga*, ținut în anul trecut. Se poate vedea «perfectiunea la care a ajuns industria lăptelui și derivatele sale în alte state, datorită conlucrării de comun acord dintre stat, producător și consumator.

LITERATURA

— O NOAPTE GROZAVĂ —

Ivan Petrovici Panihidin se făcù alb ca peretele, suflă în lampă și cu vocea emoționată începù :

«Erà întunerii, o ceață groasă se lăsase peste pământ, când în noaptea Crăciunului din anul 1883, mă întorceam acasă dela prietenul meu, acuma mort, unde luasem parte cu toții la o ședință spiritistă.—Străzile prin care treceam, cine știe din ce pricină, erau neluminate, iar eu adesea trebuia să merg pe dibuite.—Pe atunci locuiam în Moscova, pe strada Uspenia, în casa funcționarului Trupov, cu alte cuvinte într'unul din colțurile cele mai tăcute ale mahalalei Arbatov. Gândurile mele, pe când mergeam, erau grele. apăsătoare.....»

—«Viața ta se apropie de sfârșit..... Pocăște-te.....»

«Aceasta erà fraza care mi-o spusese la ședință Spinoza, al cărui spirit l-am invocat. Eu am cerut să mi-o repete, dar farfurioara nu numai c'a repetat-o, dar a mai adăogat: «Astă noapte».—Eu nu cred în spiritism, dar gândul morții, chiar cât de ușor, mă întristează.—Moartea, Domnilor, este inevitabilă, trebuiește să sosească într'o zi; totuși, amintirea ei este neplăcută firei omenesci..... Acum însă, când mă înconjură un întuneric rece, nepătrunzător, și când pe dinaintea ochilor cădeau cu furie stropii de ploaie, iar pe de-asupra capului gemea jalnic vântul, când în jurul meu nu vedeam nici un suflet viu, nu auziam nici un sunet omenesc, fusei cuprins de o frică vagă, inexplicabilă. Eu, om liber de orice prejudecată, mergeam grăbit, temându-mă să mă uit în jurul meu. Mi se părea că dacă mă voi uita, atunci negreșit voi vedea moartea în chip de arătare.»

Panihidin răsufală puternic, bău apă, apoi continuă.—

«Această frică vagă, dar pe care foarte bine puteți să vi-o explicați, nu mă părăsi nici atunci când ajuns la al patrulea etaj al casei lui Trupov, descuiam ușa și intrai în camera mea. În locuința-mi modestă erà întuneric. Vântul plângea în sobă, și ca și cum ar fi cerut azil, bătea în ușa hogeacului.»

«Dacă ar fi să cred pe Spinoza,—gândii batjocoritor—atunci, în tovarășia acestui plâns ar trebui să mor în astă seară. Penibil !»,

«Aprinsei un chibrit..... Loviturile furioase ale vântului isbeau acoperișul casei. Plânsul liniștit de adineaori se prefăcù într'un urlet răutăcios. Unde-va pe jos ciocănea un oblon rupt pe jumătate, iar ușa hogeacului meru îi venea în ajutor cu dăngănitul ei jalnic.»

«E greu pe o astfel de vreme pentru cei fără adăpost».—gândii eu.

«Dar nu erà timpul să mă dedau la astfel de cugătări. Când gămălia chibritului meu se prefăcù în flacără albăstruie și când mă uitai prin cameră, atunci mi se înfățișă o priveliște neașteptată, grozavă.... Cât de rău îmi pare, că vântul nu-mi stinsese chibritul! Atunci, poate, n'ași fi văzut nimic, iar părul nu mi s'ar fi făcut măciucă.—Țipai, făcui un pas spre ușă, și scos din fire, plin de groază și desnădejde, închisei ochii.

«În mijlocul odăii zăcea un..... coșciug»,

«Flacăra albastră nu dură mult, dar eu reușii să ob-

serv bine conturul sicriului..... Văzui învelișul lucios de culoare roză, văzui crucea de aur de pe capac. Sunt lucruri, Domnilor, cari ți se întipăresc foarte bine în memorie, chiar dacă le-ai fi văzut numai o singură clipă. Sicriul acesta eră pentru un om de talie mijlocie și, judecând după culoarea lui, destinat unei fete tinere. Imbrăcămintea bogată, piciorușele, mânerule de bronz—totul îți spune că mortul eră bogat».

«Văzându-l, fugii din casă și fără să-mi dau seama, fără să mă gândesc, ci numai simțind o spaimă grozavă, mă coborâi pe scări, jos. Coridorul și scările erau neluminate; picioarele mi se împleteau pe trepte, și mult mă mir cum de n'am căzut să-mi frâng gâtul. Simțindu-mă în stradă, mă rezamai de stâlpul ud al unui felinar, ca să mă liniștesc. Inima-mi bătea puternic, suflarea mi se oprî...».

Una dintre ascultătoare aprinse lampa, se apropié de povestitor, iar acesta continuă:

«N'ași fi fost surprins, dac'aș fi găsit în camera mea foc, bandiți, vre-un câine turbat... Nu m'ași fi mirat dacă s'ar fi surpat podeala, dacă ar fi căzut tavanul, sau dacă s'ar fi năruit pereții... Toate astea sunt posibile, naturale. Dar cum a putut să ajungă sicriul în casa mea? De unde s'a luat el? Scump, femeesc, făcut evident pentru o aristocrată tânără, cum a putut să ajungă în camera sărăcăcioasă a unui funcționar modest? E oare deșert, ori într'însul se află un cadavru? Cine să fie oare bogătașa moartă înainte de vreme, care mi-a făcut o vizită atât de stranie? Taină chinuitoare!

«Dacă nu e o minune, atunci cu siguranță e la mijloc o crimă» — îmi licări prin minte.

«Mă perdeam în presupuneri: în timpul lipsei mele ușa eră închisă, iar locul unde puneam cheia, eră cunoscut numai prietenilor mei foarte apropiați. Se putea admite iarăși, că sicriul a fost adus din greșeală de cioclii. Ei puteau foarte bine să greșească etajul sau ușa și să nu ducă sicriul acolo unde trebuia.—Dar cine nu știe că cioclii noștri nu ți iasă din casă până nu le plătești osteneala, sau până când nu le dai bacșiș?

«Spiritele mi-au prevestit moartea — gândii eu. Oare nu cumvâ s'au îngrijit și de sicriu?

«Eu, Domnilor, nu cred în spiritism, dar o astfel de coincidență poate să pună în încercătură și pe un filosof».

«Dar, îmi zisei eu, toate astea-s copilării; sunt fricos ca un școlar. A fost o simplă iluzie optică — și nimic alt cevă! Mergând spre casă, eram trist așa că nu e de mirare, dacă nervii mei bolnăvicioși, au văzut un sicriu... De sigur, iluzie optică! Ce să fie alta?»

«Ploaia îmi biciuia fața, iar vântul îmi izbea poalele, căciula... Ud până la piele, înghețasem. Trebuia să mă duc, dar... unde? Să mă întorc acasă însemnă să mă expun a vedeă încă odată sicriul, lucru ce eră peste putință. Singur, fără să văd în jurul meu vre-o vietate, fără să aud glas omenesc, la un loc cu sicriul, în care poate că zăcea vre-un cadavru, însemnă să-mi dau suflatul. Să stau pe stradă, în ploaie și vânt, eră cu neputință».

«Hotărâi să mă duc la colegul meu Upocoev, care mai târziu, după cum știți, s'a împușcat. El stătea într'o cameră mobilată, la negustorul Cerepov, în fundătura Morților».

Panihidin își șterse sudoarea rece de pe fața-i palidă și, răsufând din greu, continuă:

«Pe colegul meu nu l-am găsit acasă. După ce am bătut destul în ușă și m'am convins că nu e acasă, am luat cheia din ascunzătoarea ei, am descuiat ușa și intrai. Lăsa-i jos blana udă și dibuind pe întuneric canapeaua, m'așezai să mă odihnesc».

«Eră întunerec.... Vântul vâjâia dureros în ventilatorul ferestrei. După sobă un greer își flueră cântecul monoton. Clopotul Cremlinului vesteă Crăciunul, chemând de cu noapte pe credincioși la rugă. Mă grăbii să aprind un chibrit. Dar lumina nu-mi alungă tristețea, ci din potrivă. O spaimă grozavă, indescriptibilă, mă cuprinse din nou. Țipai, mă cutremurai și fără să-mi dau seama, fugii din casă...»

«In odaia colegului văzui acelaș lucru—coșciugul!»

«Sicriul tovarășului eră însă aproape de două ori mai mare și îmbrăcămintea cărămizie îi dădea un colorit deosebit de trist. Cum a ajuns aici? Că și acum avui o iluzie optică — eră cu neputință să mă mai îndoesc... Nu se putea ca în fie-care casă să fie un sicriu! Evident că, n'a fost altceva de cât o boală a nervilor, a fost o simplă halucinație. Ori unde m'ași fi dus, n'aș fi văzut de-acum înaintea mea, decât strașnica locuință a morții. Parcă-mi eșisem din fire și căpătasem un fel de «coșciugomanie»; iar pricina acestei nebunii nu eră greu s'o găsec: eră de-ajuns numai să-mi amintesc de ședința spiritistă și de cuvintele lui Spinoza...»

«Inebunesc! — gândii cu groază, apucându-mă cu mâinile de păr. Doamne, Doamne! Ce să mă fac?»

«Capul îmi vâjâia, picioarele îmi tremurau... Ploaia curgea ca cu gălcata, vântul te străpungea, iar eu n'aveam nici blană și nici căciulă. Să mă întorc după ele în casă eră cu neputință, eră peste puterile mele... Frica mă cuprinsese puternic în brațele ei reci. Părul mi se sburlise, de pe față curgea sudoare rece, deși știam că la mijloc nu eră decât o simplă halucinație.

«Ce eră de făcut? — continuă Panihidin. Imi eșisem din minte și riscam să răcesc grozav. Din fericire, îmi amintii că nu departe de fundătura Morților, stă bunul meu prieten Pogostov, eșit de curând doctor, care fusese cu mine în noaptea aceea la ședința spiritistă. Mă îndreptai în grabă spre el:.. Pe atunci dânsul încă nu eră însurat cu bogata negustoreasă și trăia în al cincilea etaj al casei consilierului de stat Cladbiscenco».

«La Pogostov nervii mei au fost ursiți să îndure o nouă tortură.—Pe când mă urcam la al cincilea etaj, auzii o gălăgie infernală. Sus, cineva, tropăind îngrozitor, fugea trântind ușile cu putere.

— Ajutor, ajutor! Portar! strigă cineva desnădăjduit.

«Peste o clipă întâlnii, coborându-se pe scări, o umbră cu blană și cu un țilindru turtit...»

— Pogostov! — strigai eu, — recunoscând pe colegul meu Pogostov. — Tu ești? Ce-i cu tine?

«Apropiindu-se de mine, Pogostov se oprî și spasmodic mă apucă de mână. Eră palid, răsufă greu, tremurâ. Privirea îi eră rătăcită, pieptu-i găfâia...»

— Tu ești Panihidin? întrebă el cu glasul înăbușit. Ești chiar tu? Te arăți palid, parc'ai fi eșit din mormânt... Nu cum-va ești vre-o arătare?... Dumnezeule... ești îngrozitor...

— Ce-i cu tine? Fața ta mă înspăimântă!

— Ah, dragă, dă-mi voie să răsuflu... Sunt bucuros că e-am văzut, dacă acesta ești tu într'adevăr și nu o iluzie optică. Afurisită ședință.... Intr'atât mi-a zdruncinat nervii, în cât întorcându-mă acasă, am văzut la mine în odaie un.... coșciug!

«Nu-mi venci să cred urechilor și l-am rugat să repete!

— Sicriu; da sicriu adevărat!—zise doctorul așezându-se de oboseală pe una din trepte.—Nu sunt fricos, dar și dracu s'ar speria, dacă, după o ședință spiritistă, s'ar isbi pe întuneric, de un sicriu!

«Incurcat și găngav, povestii doctorului toate celea despre sicriurile văzute....»

«Ne-am uitat cât-va timp unul la altul, holbam ochii, căscam gurile mirați. Apoi ca să ne convingem că nu ne înșelasem, am început să ne pișcăm reciproc.

— Așa dar, zise doctorul, noi nu dormim nici nu ne vedem în vis. Coșciugurile, al meu și ale tale, nu sunt deci iluziune optică, ci o realitate.

«Ce-i de făcut acum frățioare?»

«Stând un ceas întreg pe scara friguroasă și perzându-ne în bănueli și propuneri, am înghețat de-a binelea până ce am hotărît să lăsăm frica înjosoare și să trezim pe portar, ca împreună cu el să intrăm în odaia doctorului. Așa am și făcut.—Intrând în cameră, am aprins lumânarea și într'adevăr am văzut un coșciug îmbrăcat în alb, împodobit cu fireturi de aur. Portarul își făcu cruce cu evlavie.

— Acum se poate afla, zice palidul doctor, tremurând ca varga, dacă sicriul este pustiu ori... locuit?

«După o lungă, dar explicabilă nehotărîre, doctorul se aplecă și încleștându-și dinții de frică, smunci capacul sicriului. Ne-am uitat într'ânsul, dar...

Sicriul eră gol...»

În el nu eră nici un mort, dar în locul lui, noi am găsit o scrisoare cu următorul conținut:

«Dragă Pogostov! Tu știi că afacerile socrului meu merg prost. Dânsul e înglobat în datorii, până'n gât, Măine sau poimăine îi vor vinde averea, iar aceasta îi va sărăci familia, ne va perde onoarea, lucrul cel mai scump pentru mine. La consfătuirea familiară de eri, am hotărît să ascundem tot ce e mai scump, mai de valoare. De oarece averea socrului meu se cuprinde în coșciuguri, (el după cum știi, e cel mai bun meșter de coșciuguri din oraș) noi am hotărît să le ascundem pe cele mai scumpe. Mă adresez ție, ca unui coleg; ajută-mă, scapă-ne averea și cinstea! În speranța că vei ajuta să ne păstrăm averea, îți trimet, iubitule, un sicriu pe care te rog să-l ții la tine până-l vom ridica.

Fără ajutorul cunoscuților și al prietenilor, vom pieri. «Sper că nu mă vei refuza, mai cu seamă că sicriul nu va stă la tine mai mult de o săptămână. Tutulor celor pe cari îi socotesc adevărați prieteni, le-am trimes câte-un coșciug și am încredere în gentilețea și mărinimia lor.—Al tău, Ioan Celiristin».

«După aceasta, trei luni am suferit de nervi, iar colegul nostru, ginerile fabricantului de coșciuguri și-a scăpat averea și cinstea; astăzi dânsul are un birou de pompe funebre și face comerț cu monumente și petre funerare.

«Negustoria nu-i merge tocmai bine, și de aceea în fiecare seară, ducându-mă acasă, mă tem că voi vedea în jurul patului meu, vre-un monument de marmoră albă sau vre-un catafalc»

A. P. CEHOV.

(Tradus din rusește de Luca Brânză)

PEDAGOGIA

METODICA ȘTIINȚELOR NATURALE

Directorul seminarului pedagogic din Iași d-nul **I. Găvănescul** a luat inițiativa de a publica o bibliotecă pedagogică alcătuită din metodicele diferitelor materii de curs secundar. Această publicațiune ne este absolut necesară, dată fiind lipsa ei totală din literatura noastră didactică și rarile lucrări similare din literatura străină. Biblioteca a și început să apară de anul trecut cu metodica geografiei de d-nul **St. Popescu**.

În No. 9 și 10 al Culturii române d-nul Prof Dr. **I. Simionescu** publică o parte din conferințele ce le-a ținut în luna Mai trecut asupra didacticii și metodicii științelor naturale. Cealaltă parte va apărea în numerele viitoare ale revistei și va alcătui împreună o broșură despre metodica șt. naturale. Lucrarea va fi bine venită și bine apreciată, dată fiind activitatea didactică a acestui fruntaș al gândirii și școalei române.

Autorul își începe studiul cu istoricul dezvoltării învățământului șt. naturale. Din tot întunerecul secolelor trecute singurul **Amos Comenius** (părintele didacticii actuale † 1671) introduce științele (realele) în programa școalelor primare. El a dat și formula de învățământ a științelor, ca să nu se învețe nimic bazat pe autoritatea profesorului, ci pe ceea ce se poate demonstra prin simțuri și judecată.

Introducerea șt. naturale în școale a găsit susținători în humaniști cum a fost **H. Francke** în școalele sale din Halle și în filantropiști cum a fost **Ch. Salzmänn** în școala sa din Schnepfenthal.

În școala secundară însă, șt. naturale n'au fost oficial recunoscute în programe decât la începutul secolului XIX. În prima jumătate a acestui secol șt. naturale au avut de călăuză spiritul marelui **Linné**, care reduce studiul corpurilor la o simplă descriere și sistematizare. De aci și metoda descriptivă care a înflorit în această epocă și termenul de istorie naturală dat acestui fel de studii. În a doua jumătate a secolului XIX sub impulsul lucrărilor lui **C. Darwin** un imens conșoai de naturaliști caută să înțeleagă operele naturii în legătură cauzală cu puterile ei și cu mediul în care ea le-a produs. Treptat se ajunge la concepția că fiecare ființă, animal sau vegetal trebuie să se studieze nu atât în forma sa cât în funcționarea organelor al căror total îi dau forma și că forma nu e decât o adaptare la funcțiunile care au creat organele. Formele nu se descriu numai, ci se și explică. Funcțiunea, viața organului e cauza, forma sau organul e efectul. A prinde legătura cauzală între formă și funcțiune sau între efect și cauză e a face știință și de aci și schimbarea numelui din istoria naturală în științe naturale.

Acastă evoluție a șt. naturale a ajuns în diferitele țări culturale în deosebite faze și chiar într-o țară, pot adăoga în aceeași școală, un profesor își face cursul numai descriptiv, nu caută să înțeleagă și să explice nimic și altul urmează ultima metodă zisă *biologică*, care i se pare că e soarele ce luminează întunecimele crecerului.

La noi școala secundară datează cam depe la 1832. La 1837 **Dr. Cihac** publică o carte de istoria naturală ce arată spiritul în care erau predate șt. naturale în acea epocă. De atunci și până acum s'au făcut la noi puține progrese și aceasta se atribue nepregătirei profesorilor. În prima fază a școlii noastre au fost profesori ce explicau în clasă textul cărților pe care le memorau elevii, în a doua fază când universitățile au dat absolvenți nepregătiți pedagogicește se făcea — și se mai face încă — cursuri universitare în miniatură.

Dela 1900, de când s'au înființat cele două seminare pedagogice alipite pe lângă cele două Universități și în urma examenelor de capacitate, s'a înagurat a treia fază cu profesori pregătiți pedagogicește.

Acestora din urmă li se cere să urmeze cursuri de pedagogie și psihologie astfel că profesorul, sufletul școlii, e azi pus în poziție a cunoaște și materia mai bine, fiindcă acum organizația Universităților e mai completă, și practica pedagogică ce a învățat-o în seminarele pedagogice.

Pentru ca profesorul de șt. naturale să facă un curs bun, trebuie să aibă mijloacele didactice și acestea sunt în prima linie *natura însăși* cu corpurile ei vii, acestea cată să fie aduse înaintea elevilor și examinate de ei. Ființele vii pot atrage atenția, deșteptă interesul și da noțiunea de viață. Celelalte mijloace artificiale ca: planșe, modele, desemnuri sunt ajutoare ce depărtează pe elevi de natură și îi lasă indiferenți.

Așteptăm cu plăcere și celelalte părți ale metodicii d-lui **Prof. Simionescu** pentru a-i face o recenziune mai completă. Calitățile de stil și de fond ce caracteriză această publicație, o va face indispensabilă oricărei persoane care dorește să fie mentorul copiilor săi sau ai altora în scrutarea naturii. **Diesterweg** în *Wegweiser*-ul, său voidnd să dea un portret despre cum trebuie să fie un profesor zice: profesorul trebuie să fie un om al vieții, nimic din ce reclamă viața să nu-l lase indiferent.

Profesorul să aibe sănătatea și puterea unui Hercule finețea unui Lessing, caracterul unui Hebbel, entuziasmul unui Pestalozzi, claritatea unui Tillich, elocința unui Salzmann, cunoștințele unui Leibnitz, înțelepciunea unui Socrate și iubirea lui Christ.

Dintre toți profesorii ce cunosc în țara mea dl. **Prof. Simionescu** întrunește cele mai multe din aceste calități și de aceia lucrările sale poartă pecetea superiorității.

N. MOISESCU.

BIBLIOGRAFIE

D-l **Dr. G. Th. Niculescu** intervine cu observațiuni interesante, în discuțiunea deschisă de D-nii D-ri Uscatu și Urzică cu privire la „*Asistența medicală la sate*“.

NOTE ȘI DISCUȚIUNI

Ștefan Popp, *Dicționar ortografic al limbii române* București, 1909, 213 pag.

Ortografia de câți-va ani a Academiei Române este fără îndoială cu mult superioară celor anterioare și chiar celei așa zise «fonetice», care este o ortografie de fapt neexistentă, întru cât n'a fost codificată de nimeni. Cel mai mulți înțeleg prin ortografia fonetică, ortografia aceea care cere «să scriem cum vorbim». A aplică însă principiul acesta însemnează a nu găsi niciodată o ortografie. N'aveți decât să încercați aplicarea lui și veți vedea ce rezultat obțineți.

Ortografia actuală a Academiei — și care ar trebui să devină odată a noastră a tuturor — are două mari lacune: (1° că încă mai admite scrierea lui î prin două semne (*â* și *î*), ceea ce constituie o probă de înapoiere culturală; 2^a că dând regula scrierii cuvintelor compuse într'un singur cuvânt n'a fixat în acelaș timp care sunt și care nu cuvinte compuse. «Nici o», «cu cât», «cu atât» sunt cuvinte compuse sau nu? Dar dacă Academia n'a făcut lucrul acesta în mod teoretic în vre-un codice oarecare ortografic sau în broșura publicată acum câțiva ani, în practică însă i-a dat o soluțiune, și anume în publicațiile sale. Aceste publicații sunt consequent scrise în ceea ce privește cuvintele compuse. Rămâne numai ca cineva să scoată de acolo norme și să le pună la dispoziția publicului, sau să publice un vocabular de aproape toate cuvintele compuse, a căror ortografie ar fi dat loc la îndoeli. În acel vocabular ar fi dat firește și unele flexiuni dubioase: *trăiască* ori *trăească*, *audiează* sau *audiază* etc. etc.

Din acest punct de vedere publicațiunea de față e bine venită. O mulțime de nelămuriri vor fi acum risipite pentru cei cari doriau să aibă o ortografie uniformă. E de datoria școlii în rândul întâi să utilizeze noul «Dicționar ortografic» și să încerce a face cel puțin pe absolvenții de gimnazii și licee să scrie într'un singur chip. Am cere și ziarelor — întru cât sunt cele mai citite publicații românești — să utilizeze dicționarul acesta, dacă n'am cerc ceva preă greu.

Publicația are și un defect, un defect mare: dă și lucruri inutile: *abanos*, *candelabru*, *diafan*, *ecumenic*, *fără*, *gladiator*, *hoț*, *inodor*, *incet*, *joc*, *leit*, *marochin*, *negustor*, *ocol*, *parolist*, *rabat*, *se*, *tratez*, *șap*, *ucenic*, *vultur*, *Xerze*, *zar* etc. Întru cât acestea și atâtea altele ca ele prezintă dificultăți ortografice? Dicționarul a ieșit din cauza aceasta prea mare și prea scump, două piedici importante în chestiunea răspândirii volumului. Autorul trebuie să aibă curajul să scoată tot ce este inutil și să ne dea cât mai repede un vocabular în locul dicționarului de față. Piedeci și morale și materiale nu vor fi; câștig, și încă bun, da.

P. V. H.

BOALELE INTESTINULUI

DIAREEA (LA COPII ȘI BĂTRÂNI), DIZENTERIA COLICELE, FURUNCULOZA, ECZEMA ȘI TOATE BOALELE CE PROVİN DIN **Infecțiunile intestinale** SE VINDECĂ PRIN

LACTO FERMENT

(Bulion paralactic)

APROBAT DE CONS. SANIT. SUPER.
ZILNIC PREPARAT PROASPĂT NUMAI LA

LABORATORUL Dr. ROBIN

5, Str. I. C. Brătianu 5. — Telefon.
Un flacon 2 lei. In provincie contra mandat 2,70
Cereți prospecte gratuit

„AGRICOLA”

Societate Anonimă de Asigurări Generale în București
SEDIUL: STRADA SARINDAR, No. 2.

Capital Statuar Lei 4.000.000
Prima emisiune lei 2.500.000. Vârșafi Lei 2.000.000

ASIGURARI IN RAMURELE:

Incendiu, Viață, Grindină,

Transport și Accidente

Reprezentanța în București: STRADA DOAMNEI, No. 11.

CASA DE BANCA
MARMOROSCH, BLANK & Comp.

BUCUREȘTI, STRADA LIPSCANI No. 8

Face tot felul de operațiuni de bancă

Anticipațiuni asupra valorilor în
depozit și ori ce transacțiuni financiare

Emisiuni de scrisori de credit asupra tuturilor piețelor
din Europa și America.

Studii Filosofice

IN SPECIAL:

Revistă pentru Cercetările de Psihologie

TEORETICE ȘI APLICATE LA:

ȘTIINȚA DREPTULUI, PEDAGOGIE ȘI SOCIOLOGIE

SUB DIRECȚIUNEA D-LUI

C. RADULESCU-MOTRU

Profesor la Universitatea din București

REDAȚIA:

BUCUREȘTI. — BULEVARDUL FERDINAND, 55.

АВОНАМЕНТУЪ АНУАЛЬ ЛЕИ 6.

Abonamentul anual cumulativ la „Studii Filosofice” și „Noua Revistă Română”, 15 Lei.

Pasta de dinți
HENȚIESCU
Cea mai igienică
și
antiseptică

DROGUERIE & PARFUMERIE

D. G. DIAMANDI

BUCUREȘTI

EAU DE COLOGNE

Grad Prix. Expozițiune Internațională de Higienă

PARIS 1907

BIBLOTECA ROMÂNĂESCĂ
ENCICLOPEDIA SOGEC
Povestirile lui Mihail Eminescu
(Făt-frumos din lacrimă, La aniversara, Cezara, Sărmanul Dionis)
Cu studii literare de MIHAIL DRAGOMIRESCU,
un portret și un indice rezumativ
COSTIN-P
No 9-10
BIBLOTECA CULTURALĂ (autori români clasici)
PREȚUL 55 BANI